

DIGITAALISET IHMISTIETEET (DIGIHUM)

AKATEMIAOHJELMA

2020–2022

Ohjelmamuistio

1. PERUSTELUT JA TAUSTA

Digitalisaatio mullistaa yhteiskuntaa monella tavoin, ja myös tutkimuksen tekotavat ovat osin muuttumassa. Esimerkiksi biologisissa tieteissä ja lääketieteissä niitä ja tietotekniikkaa yhdistävä bioinformatiikka on parin viime vuosikymmenen aikana kasvanut merkittäväksi menetelmäksi, joka on läsnä suuressa osassa biologista ja lääketieteen tutkimusta. Humanistisella ja yhteiskunnallisella puolella vastaava transformaatio on vasta alussa ja mahdollisuudet ovat sen ansiosta suuret.

Digitaaliset ihmistieteet (engl. *digital humanities*) on uusi käsite, jolla viitataan uuden teknologian hyödyntämiseen humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Yksi esimerkki tämän alueen tutkimuksesta on korpuslingvistiikka ja sen laskennalliset menetelmät, jotka ovat monin tavoin muuttaneet ja laajentaneet kielitieteen tutkimuksen metodeja. Koska laajat aineistot ja niistä kerättävä tutkimustieto ovat keskeinen osa mitä tahansa humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, uuden teknologiat koskettavat niitä kaikkia. Vanhoja kysymyksiä voidaan tutkia evidenssipohjaisesti käyttämällä laajoja data-aineistoja, jotka avaavat mahdollisuuksia myös kokonaan uusien kysymysten tarkasteluun.

Akatemiaohjelman alueeseen kuuluvat uudet menetelmät ja tekniikat, joissa digitaalista teknologiaa ja modernin datatieteen menetelmiä hyödynnetään humanististen ja yhteiskuntatieteellisten aineistojen keruussa, hallinnassa ja analyysissä sekä humanistis-yhteiskunnallisten ilmiöiden mallinnuksessa. Tutkimuksen kehittäminen edellyttää laaja-alaista yhteistyötä, johon osallistuvat alan tutkijoiden lisäksi teknologioiden asiantuntijat, muistiorganisaatioiden (kirjastot, arkistot) edustajat ja tietokantojen ylläpitäjät ja kehittäjät. Ohjelmaan kuuluu myös digitalisaatiokehityksen tarkastelu kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä.

Digitaalisten ihmistieteiden alalla on Suomessa vahva traditio. Yhdistämällä eri puolilla olevaa osaamista Suomen on mahdollista edustaa nopeasti kehittyvällä alalla maailman huippua. Ohjelma lähtee perustutkimuksen tarpeista, mutta alalla tapahtuvalla teknologisella kehityksellä on myös käytännön sovellusmahdollisuuksia, joita on tarpeellista tutkia.

2. TAVOITTEET

Digitaaliset ihmistieteet -akatemiaohjelman päämääränä on tuottaa uutta ja entistä kokonaisvaltaisempaa tietoa ja ymmärrystä ohjelman teema-alueilta. Ohjelmassa korostetaan Akatemian eri toimikuntien edustamien tieteenalojen välistä vuoropuhelua ja pyritään edistämään eri alojen kohtaamia muun muassa metodologioita yhdistämällä, sekä verkottumalla kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Ohjelmassa rohkaistaan hankkeita, joissa tieteidenvälisyys tai monitieteisyys toteutuu kahden tai useamman metodiikaltaan ja lähestymistavoiltaan erilaisen tieteenalueen välillä. Ohjelman tavoitteena on edistää:

- humanististen ja yhteiskuntatieteellisten aineistojen tuottajien, käsittelijöiden ja käyttäjien yhteistyötä
- tutkimusmenetelmien kehittämistä
- tutkimusalueen eettistä tarkastelua
- aineistojen käytettävyyttä ja niiden tunnettuutta

Ohjelmalla vahvistetaan monitieteistä yhteistyötä digitaalisten ihmistieteiden alueella. Siksi ohjelmassa rahoitetaan vain monitieteisiä hankkeita, joiden kautta pyritään löytämään uudenlaisia näkökulmia.

Tutkimusta välittömästi tukeva korkeatasoinen tietotekninen osaaminen on tärkeää. Tutkimuksen sisältämä tietotekninen tai data-analyttinen komponentti on kuvattava selvästi tutkimussuunnitelmassa.

3. TEEMA-ALUEET

Ohjelma koostuu kolmesta temaattisesta aihealueesta, jotka liittyvät toisiinsa eivätkä sulje toisiaan pois:

(1) Digitaalisen vuorovaikutuksen ja digitaalisten palvelujen tutkimus

Digitaalisen vuorovaikutuksen, trendien, identiteettien ja yhteiskuntakehityksen tutkimus ja kehittäminen on yhteiskunnallisesti tärkeää ja ajankohtaista. Ihmisten välisessä yhteydenpidossa sekä työssä että vapaa-ajalla verkkovälitteinen vuorovaikutus on nykyisin keskeinen kanava, monille ihmisille tuntimäärissä mitaten kaikkein tärkein. Myös aikamme poliittisesta keskustelusta huomattava osa käydään digitaalisissa ympäristöissä. Muiden muassa nämä kielelliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset ilmiöt ovat muutoksineen yhteiskunnallisia kysymyksiä, joihin voidaan saada uudenlaisia vastauksia kun niitä lähestytään aidosti tutkimuskysymyksen, uusien aineistojen ja menetelmien näkökulmasta.

(2) Avoimen, monimuotoisen ja/tai reaaliaikaisesti kertyvän datan hyödyntäminen tutkimuksessa

Digitaaliset ihmistieteet ymmärretään helposti vain tekstiaineistojen tutkimukseksi. Kuitenkin ihmistieteissä on laajassa käytössä myös puheaineistoja. Tarjolla on myös tutkimuksen kannalta arvokkaita video- ja kuva-aineistoja, mutta niiden käsittelyyn ja analyysiin tarvitaan erilaisia menetelmiä kuin perinteisten tekstiaineistojen käsittelyssä. Myös sellaisten tekstiaineistojen analysointi, jotka eivät ole koneluettavia, kuten vanhat käsikirjoitukset, vaatii menetelmällistä kehitystyötä.

Kun uutta ja vanhaa aineistoa hyödynnetään rinnakkain, erilaisten olemassa olevien, valmiiden aineistojen käytettävyyden kehittäminen on avainkysymys. Tätä voidaan tehdä esimerkiksi rikastamalla olemassa olevia digitaalisia aineistoja nimi-, paikka- ja rekisteritiedoin, sekä linkittämällä niitä muihin digitaalisiin resursseihin.

(3) Humanistis-yhteiskunnallisten ilmiöiden ja prosessien analyysi ja mallinnus datan perusteella

Digitaalisten ihmistieteiden tutkimusmenetelminä korostuvat tietojenkäsittelytieteissä kehitettävät digitaalisten aineistojen keruu-, hallinta- ja analyysimenetelmät sekä tilastollinen

tietojenkäsittely. Menetelmiä voidaan käyttää humanistis-yhteiskunnallisten ilmiöiden ja prosessien analyysiin ja mallinnukseen ja tutkia esimerkiksi historiallisia kehityskulkuja, kielen muutosprosesseja tai kielten ja kulttuurien kohtaamia yhdistellen erilaisia aineslähteitä uudenslaisin menetelmin. Näiden tietokonepohjaisten tutkimusmenetelmien kehittäminen on tutkimuksen kannalta tärkeätä, mutta samalla on syytä kiinnittää huomiota vertailtavuuteen ja tuotetun tiedon luotettavuuteen moniin vanhempiin menetelmiin verrattuna.

Avoimen datan ja avointen tietokoneohjelmistojen avulla on mahdollista edistää huomattavasti humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tutkimustulosten avoimuutta, läpinäkyvyyttä, toistettavuutta ja yhteisöllisyyttä. Avoimen datan ja avoimen lähdekoodin mahdollisuuksien tuominen humanistiseen tutkimukseen on erittäin ajankohtaista uusien, kaikille avointen ja yleisten tutkimusvälineiden tuottamiseksi siten, että ne parhaiten vastaavat tutkimuksesta nouseviin tarpeisiin.

Digitaalisten ihmistieteiden alalla niin sanotun ”big datan” ohessa on viime vuosina huomioitu myös pienen (syvän, vivahteikkaan) datan tarpeellisuus eri alojen asiaosaaminen ja sisällön oivaltavan hallinnan korostamiseksi. Siten ”ison” ja ”pienen” datan komplementaarisuus avaa tutkimukselle monia uusia mahdollisuuksia.

4. OHJELMAN VAIKUTTAVUUS

Digitaaliset ihmistieteet -akademiaohjelma on aidosti monitieteinen ja siten sen tieteellinen vaikuttavuus ulottuu uutta tietotekniikkaa hyödyntävän humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lisäksi myös muille tieteenaloille.

5. OHJELMAN TOTEUTUS

Ohjelmalla pyritään vahvistamaan tieteidenvälisyyttä ohjelman alaan liittyvässä tutkimuksessa. Sen tutkimusteemat liittyvät Akatemian toimikuntien moniin eri tutkimusaloihin. Valmisteluun ovat osallistuneet Suomen Akatemian hallituksen ja hallintoviraston ohella kaikki Akatemian kolme tieteellistä toimikuntaa: kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen, luonnontieteen ja tekniikan tutkimuksen, sekä biotieteiden, terveyden ja ympäristön tutkimuksen toimikunta.

5.1 OHJELMAN RAHOITUS

Digitaaliset ihmistieteet -akademiaohjelma on Suomen Akatemian rahoittama ja sen koordinoima akademiaohjelma, jonka hankkeiden rahoituskausi on kolme vuotta (2020–2022). Ohjelman kautta rahoitetaan tutkimushankkeiden ja tutkimuskonsortioiden tekemää monitieteistä tutkimusta ja tuetaan kansallista yhteistyötä ja verkottumista. Tutkimuskonsortio on yhteisen tutkimussuunnitelman pohjalta toimiva itsenäisten osahankkeiden kokonaisuus, jossa erilaisia menetelmiä ja tieteenaloja yhdistämällä pyritään saavuttamaan lisäarvoa, joka ei ole tavanomaisessa hankeyhteistyössä mahdollista. Ohjelman haussa vuosille 2020-2022 tavoitellaan rahoitettaviksi noin 6 tutkimushanketta. Ohjelman myöntövaltuus on 3 miljoonaa euroa vuonna 2019.

5.2 KANSALLINEN YHTEISTYÖ

Digitaaliset ihmistieteet -akademiaohjelma tekee yhteistyötä Akatemian muiden käynnissä olevien temaattisten ohjelmien kanssa, kuten esimerkiksi *Media ja yhteiskunta* (MEDIASOC). Ohjelman

kehittämisessä huomioidaan myös muiden suomalaisten organisaatioiden aiheeseen liittyviä ohjelmia ja hankkeita.

5.3 KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Akatemiaohjelma pyrkii valikoiden yhteistyöhön sellaisten ulkomaisten tutkimusrahoittajien kanssa, jotka rahoittavat ohjelman aihepiiriin liittyvää korkeatasoista tieteellistä tutkimusta ja jotka tunnustetaan kohdemaina suomalaisen tutkimuksen kannalta kiinnostaviksi. Ohjelma pyrkii yhteistyöhön myös vastaavanlaisten ulkomaisten ohjelmien, hankekokonaisuuksien ja alan johtavien tutkimuslaitosten kanssa

5.4 AIKATAULU

Akatemiaohjelmassa rahoitetaan enintään kolmevuotisia yksittäisiä tutkimusryhmiä ja kahden tai useamman ryhmän muodostamia konsortioita vuosina 2020–2022. Hankkeiden rahoituskausi on pääsääntöisesti kolme vuotta. Rahoituskausi alkaa 1.1.2020 ja päättyy 31.12.2022. Yksittäinen hanke voi hakea Suomen Akatemialta korkeintaan 400 000 euroa. Konsortio voi hakea korkeintaan 800 000 euroa kuitenkin siten, että kullekin konsortion osahankkeelle voidaan myöntää korkeintaan 300 000 euroa.

Haun ja hakemusten arvioinnin aikataulu on esitetty tarkemmin ohjelmamuistion luvussa 6: ”Hakuohjeet ja hakemusten arviointikriteerit”. Ohjelman avajaisseminaari järjestetään kevättalvella 2020.

Ohjelman loppuarviointi suoritetaan vuoden 2023 aikana. Loppuarvioinnin toteutus on kuvattu tarkemmin kohdassa 5.7.

5.5 JOHTORYHMÄ

Akatemiaohjelmaa johtaa johtoryhmä, joka koostuu Akatemian toimikuntien jäsenistä ja asiantuntijajäsenistä. Johtoryhmään voidaan lisäksi kutsua muita asiantuntijoita. Johtoryhmän tehtävänä on:

- valmistella ohjelma ja tehdä ohjelmajaostolle ehdotus rahoitettavista hankkeista
- ehdottaa Akatemian toimikunnille ja muille rahoittajille mahdollisia lisähakuja ja/tai lisärahoitusta
- johtaa ohjelmaa ja vastata sen seurannasta
- ohjata ohjelman koordinaatiota
- vastata ohjelman loppuarvioinnista
- edistää ohjelman tutkimustulosten hyödyntämistä

5.6 OHJELMAN KOORDINOINTI

Akatemiaohjelma edistää tutkimushankkeiden kehittymistä ohjelmakokonaisuudeksi aktiivisen tiedonvaihdon ja yhteistyön kautta. Akatemiaohjelman koordinaatiosta vastaavat johtoryhmä sekä Suomen Akatemian nimeämät ohjelmapäälliköt ja projektisihteeri, joiden tehtävänä on edistää

ohjelman tavoitteiden toteutumista yhteistyössä hankkeiden kanssa. Hankkeiden toivotaan näin vahvistavan toisiaan ja ohjelman synnyttävän uudenlaista monitieteistä tutkimustietoa. Siksi ohjelmaan valittavien hankkeiden johtajilta edellytetään, että he sitoutuvat ohjelman tavoitteisiin ja toimivat aktiivisesti yhteistyössä ohjelman aikana ja arvioitaessa ohjelman tuloksia sen päätyttyä.

Ohjelmaan valittujen hankkeiden vastuullisten johtajien tulee:

- vastata ja raportoida hankkeen tieteellisestä edistymisestä ja rahoituksen käytöstä ohjelmapäällikön ja rahoittajien ohjeiden mukaisesti,
- varmistaa oma ja tutkimusryhmän jäsenten osallistuminen ohjelmakoordinaation järjestämiin tapahtumiin, sekä edistää tiedonkulkua ja yhteistyötä ohjelman tutkimusryhmien välillä,
- osallistua akatemiaohjelman katsausten, synteisien ja tiedotusmateriaalin tuottamiseen ja jakaa aktiivisesti tietoa ohjelman edistymisestä ja tuloksista julkisilla ja tieteellisillä foorumeilla.

Tutkimushankkeet osallistuvat ohjelman kuluessa tutkimustulosten käyttäjien kanssa järjestettäviin tilaisuuksiin ja muihin toimiin, joilla välitetään tutkimustietoa sidosryhmille.

5.7 LOPPUARVIOINTI

Akatemiaohjelman toteutus ja tuloksellisuus arvioidaan ohjelman päätyttyä. Arvioinnin toteutus ja tavoitteet määritellään ohjelman kuluessa, mutta arvioinnissa voidaan huomioida esimerkiksi:

- ohjelman tavoitteiden toteutuminen
- ohjelman toteutus (koordinaatio, johtoryhmän rooli, hankkeiden aktiivisuus ohjelmassa)
- ohjelman vaikuttavuuden toteutuminen
- kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö
- ohjelmassa tehdyn tutkimuksen saama julkisuus ja näkyvyys

Arviointi voidaan toteuttaa osana laajempaa Akatemian tai kansallisen ohjelmakokonaisuuden arviointityötä ja yhteistyössä muiden kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa.

Rahoitettavien tutkimusryhmien tulee raportoida hankkeensa edistymisestä johtoryhmän päättämällä tavalla sekä toimittaa hankkeen päätyttyä tutkimusraportti Suomen Akatemiaan. Raporteista tulee ilmetä muun muassa hankkeessa tuotetut tieteelliset julkaisut ja ohjelman puitteissa suoritettut tutkimukset.

6. HAKUOHJEET JA HAKEMUSTEN ARVIOINTIKRITEERIT

Digitaaliset ihmistieteet -akatemiaohjelman haku on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa toimitettava aihakemus sisältää lyhyen aiesuunnitelman (ks. ohjeet aihakemuksen laatimisesta liitteineen Akatemian huhtikuun 2019 hakuilmoituksesta). **Haku päättyy 24.4.2019 klo 16.15. Hakuaika on ehdoton.** Ohjelman johtoryhmä tekee Akatemian hallituksen asettamalle ohjelmajaostolle esityksen hankkeista, jotka aihakemusten perusteella parhaiten täyttävät ohjelman tavoitteet. Ohjelmajaoston päätöksistä ilmoitetaan kesäkuussa 2019.

Hakijat, joilta pyydetään varsinainen hakemus, laativat täydellisen tutkimussuunnitelman ja jättävät sen Akatemian verkkopalveluun viimeistään 4.9.2019 klo 16.15. Ohjeet varsinaisen hakemuksen laatimisesta liitteineen ovat Akatemian huhtikuun 2019 hakuilmoituksessa. Hakuaika on ehdoton. Aiehakemusten arvioinnista vastaa ohjelman johtoryhmän jäsenistä ja mahdollisista muista asiantuntijoista koostuva raati. Varsinaiset hakemukset arvioidaan kansainvälisessä asiantuntijapaneelissa. Hakemusten tieteelliseen arviointiin perustuen ja ohjelman tavoitteet huomioon ottaen johtoryhmä valmistelee ehdotuksen rahoitettavista hankkeista ohjelmajaostolle, joka tekee rahoituspäätökset viimeistään joulukuussa 2019.

Hakemusten arvioinnissa noudatetaan akatemiaohjelmien yleisiä arviointikriteerejä (kts. www.aka.fi > Arviointi ja päätökset > Hakemusten arviointi). Suomen Akatemian yleisten arviointikriteerien lisäksi *Digitaaliset ihmistieteet* -akatemiaohjelman hakemusten arvioinnissa painotetaan ohjelmalle asetettuja tavoitteita, kuten ne on kuvattu ohjelmamuistion luvussa 2: ”Tavoitteet”. Tämä näkökulma huomioidaan arviointilomakkeen kohdassa ”Hankkeen soveltuvuus tutkimusohjelmaan”.

7. LISÄTIETOJA

Tämän ohjelmamuistion saa Suomen Akatemian [www-sivuilta](http://www.aka.fi/DIGIHUM/) osoitteesta www.aka.fi/DIGIHUM/

Ohjelmapäällikkö
Risto Vilkkö
Suomen Akatemia
Puh. +358 295 33 5136

Ohjelmapäällikkö
Mikko Ylikangas
Suomen Akatemia
Puh. +358 295 33 5143

Projektisihteeri
Sanna Hytönen
Suomen Akatemia
Puh. +358 295 33 5032

Sähköposti: etunimi.sukunimi@aka.fi
Postiosoite:
Suomen Akatemia
PL 131 (Hakaniemenranta 6)
00531 Helsinki